

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 23 april 1937 kl 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1937 till riksdagen avlämnad proposition, nr 232, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) L a g

**angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326)
om delning av jord å landet.**

Härigenom förordnas, att 1 kap. 2 §, 19 kap. 1, 3, 9, 11, 12 och 26 §§ samt 21 kap. 42, 43 och 68 §§ lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

1 KAP.

2 §.

Laga skifte — — — tillkommit skifteslaget.

Fastighet, som — — — det skifteslag.

Har skifteslag — — — äga rum.

Vad i — — — under 2 avses.

Utöver skifteslag, om vilka förut i denna paragraf förmäles, kunna bildas särskilda skifteslag på sätt nedan närmare sägs. Fastighet, vilken uppkommit genom sammanläggning i enlighet med föreskrifterna i lagen om sammanläggning av fastigheter å landet, skall, där den bildats av ägor, tillhörande olika ursprungliga skifteslag, eller genom sammanläggning av samtliga ägolotter i vilka under 1 omförmält skifteslag må vara uppdelat, anses såsom skifteslag, varom under 1 sägs. Hava eljest fastigheter, vilka själva utgöra skifteslag, sammanlagts till en fastighet, skall denna anses såsom skifteslag, varom under 2 förmäles. I övrigt skall angående särskilt bildat skifteslag gälla, att, där till ett skifteslag sammanförts ägor belägna å ömse sidor om rågång, skifteslaget anses såsom sådant skifteslag, varom under 1 sägs, men i annat fall såsom skifteslag, varom under 2 eller 3 förmäles.

¹ Senaste lydelse av 19 kap. 1 § se SFS 1931: 144, 21 kap. 43 och 68 §§ se SFS 1936: 236.
Bihang till riksdagens protokoll 1937. 9 saml. 2 avd. Nr 32.

19 KAP.

1 §.

Från fastighet må i den ordning och under de villkor i detta kapitel omförmälas viss till gränserna bestämd ägovidd avskiljas genom avstyckning för att utgöra en fastighet för sig eller sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel som för ändamålet avstyckas, dock att, där ägovidd som nu sagts är avsedd att ingå i sammanläggning eller avstyckning skall ske under villkor att stamfastigheten sammanlägges med annan fastighet eller fastighetsdel, för avstyckningen tillika erfordras att sådan sammanläggning efter vad därom är särskilt stadgat må äga rum.

Avstyckning av — — — inom området.

Vid uppgörande — — — för avlopp.

Finner Konungens — — — lämnar tillstånd.

3 §.

Ägovidd, som avstyckas, skall till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet eller ock, där den skall sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel, bilda en fastighet gemensamt med denna. Ej må avstyckning ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet eller, där den skall ingå i sammanläggning, bilda en fastighet gemensamt med den fastighet eller fastighetsdel, med vilken den skall sammanläggas.

I övrigt skall vid avstyckning iakttagas följande:

1. Fastighet, avsedd till jordbruk, skall innehålla åker, äng eller därtill odlingsbar mark samt, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas, lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov, i den mån tillgång till sådan finnes; och skall tillses att å fastighetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete ävensom, där så finnes önskvärt och lämpligen kan ske, att möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling. Skall sammanläggning äga rum i samband med avstyckningen, må vid uppskattningen av behovet av olika ägoslag medräknas tillgång av motsvarande ägoslag å annan fastighet eller fastighetsdel, som skall ingå i sammanläggningen.

2. Avstyckning från jordbruksfastighet må ej äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där sammanläggning skall äga rum, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten.

3. Är fråga om avstyckning från jordbruksfastighet, skall om tilldelning av skogsmark särskilt gälla,

a) att i ort med riklig skogstillgång, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk i allmänhet är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog utöver husbehovet, avstyckning må ske allenast så, att en var i förrättningen ingående jordbruksfastighet i mån av tillgång erhåller sådan skog, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för jordbruket; dock att avvikelser från vad nu stadgats må göras beträffande viss fastighet, såframt det är uppenbart, att den kan bestå såsom självständig fastighet utan tillgång av skog utöver husbehovet, samt jordbrukets fördel av stödskog icke därigenom minskas;

b) att i ort med ringa skogstillgång avstyckning må så verkställas, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet, såframt det för skogens bestånd prövas angeläget;

c) att i ort, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark, ägolott må avskiljas utan eljest föreskriven tilldelning härav.

4. Vad under 1—3 stadgats skall ej utgöra hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av uppkommet behov av lägenheter för småbruk åt innehavare, som beräknas erhålla sin huvudsakliga bärning annorledes än av eget jordbruk, eller av bostadslägenheter eller för beredande av plats för industriell, kommunikationsteknisk eller kulturell anläggning eller därmed jämförligt ändamål; dock att i fråga om småbrukslägenhet skall tillses, att å lägenhetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete, där så lämpligen kan ske.

9 §.

Har ägovidd, som skall avstyckas, blivit till annan överlåten, skall den därom upprättade avhandlingen införas i förrättningsprotokollet eller i styrkt avskrift biläggas detta. Är ägovidd, som avstyckas, eller stamfastigheten avsedd att ingå i sammanläggning, skall sådant i protokollet särskilt angivas.

11 §.

Till fastighet, som bildas genom avstyckning, må läggas högst tre skiften eller, där till stamfastigheten vid laga skifte utlagts flera än tre skiften, lika många skiften som tillhöra stamfastigheten, dock att, där avstyckningen avser mark, som är samfälld för flera fastigheter, skiftenas antal icke i något fall må överstiga tre. Vid avstyckning skall tillses, att ägovidd som avstyckas, så ock stamfastigheten, i den mån ägornas läge och beskaffenhet det medgiva erhåller regelbunden och för dess nyttjande lämplig form.

Skall sammanläggning äga rum i samband med avstyckningen, skall tillses, att antalet skiften, vari den för sammanläggning avsedda marken utlägges, och deras form ej må medföra hinder för sammanläggning efter vad där- om är stadgat.

12 §.

Avstyckning skall — — — nödiga vägar.

Vid avstyckning skall bestämmas, om och i vad mån med avstyckad ägo-
vidd skall följa rätt till delaktighet i område, som vid lantmåteriförrättning
avsatts för gemensamt ändamål, i äga, som eljest är samfälld för stamfastig-
heten och annan fastighet, eller i särskilda rättigheter och förmåner, som till-
komma stamfastigheten; dock må, därest i ägovidd, som avstyckas, ingår
åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten var-
der tjänlig till jordbruk, och avstyckningen ej sker för sådant ändamål varom
i 3 § andra stycket under 4 sägs, bestämmelse ej meddelas, varigenom den av-
styckade ägovidden uteslutes från rätt till delaktighet i allmänning eller där-
med likställd samfällighet, utan skall vad av stamfastigheten tillkommande
andel i sådan samfällighet kan skäligen anses belöpa å den avstyckade ägo-
vidden tilläggas denna.

För de — — — sådan fastighet.

Avsättande av — — — fastighetens ägare.

26 §.

Område, som varit anslaget till ständigt ryttare-, soldat- eller båtsmanstorp,
må avstyckas till särskild fastighet utan hinder därav, att avstyckningen icke
överensstämmer med vad i 3 § första stycket andra punkten samt andra styc-
ket under 1—3 är för avstyckning i allmänhet stadgat. I avseende å avstyck-
ning av sådant område skola bestämmelserna i 4 och 11 samt 16—18 §§ icke
heller tillämpas.

21 KAP.

42 §.

Då talan — — — mot förrättningen.

Avser mot — — — 43 § stadgas.

Finnes i — — — å förrättningen.

Har laga — — — från byggnadsnämnden.

Är fråga om avstyckning av mark för sammanläggning eller under villkor
att stamfastigheten ingår i sammanläggning, må fastställelse ej meddelas med
mindre tillika gives förordnande om sammanläggningen.

43 §.

Hava besvär — — — stycket sägs.

Sedan handlingarna inkommit till ägodelningsdomaren, företage denne för-
rättningen till prövning, därvid vad i 42 § fjärde stycket sägs skall äga till-
lämpning. Där anledning ej förekommer till annat än att förrättningen är
lagligen beskaffad samt, såvitt angår avstyckning av mark för sammanlägg-
ning eller under villkor att stamfastigheten ingår i sammanläggning, förord-

nande tillika gives om sammanläggningen, meddele ägodelningsdomaren fastställelse å förrättningen, men eljest hänskjute han frågan till ägodelningsrätten samt utsatte, så snart lämpligen kan ske, tid och ort för målets handläggning. För ägodelningsrättens behandling av målet gälle i ty fall vad i 42 § tredje stycket sägs.

Utgöres förrättningen av sådan avstyckning, med vilken avses bildande av särskild fastighet, utan att därvid fästs villkor att stamfastigheten skall ingå i sammanläggning, har överlantmätaren att företaga förrättningen till prövning samt, där anledning ej förekommer till annat än att förrättningen är lagligen beskaffad, meddela fastställelse därå. Har förrättningen, på sätt i 22 § andra stycket sägs, blivit medelst påskrift å protokollet godkänd, utgöre den omständigheten, att den för talan mot avstyckningsförrättning stadgade tid icke gått till ända, ej hinder för prövningens företagande. Förekommer anledning att förrättningen icke är lagligen beskaffad, hänskjute överlantmätaren frågan om fastställelse till ägodelningsrätten, skolande för sådant fall de i första stycket meddelade föreskrifter äga tillämpning.

68 §.

I mål — — — Konungens befallningshavande.

Är någon — — — är bestämt.

I mål — — — från byggnadsnämnden.

Är fråga om avstyckning av mark för sammanläggning eller under villkor att stamfastigheten ingår i sammanläggning, må Konungens befallningshavande meddela fastställelse å avstyckningen allenast under villkor att förordnande gives om sammanläggningen enligt vad därom är särskilt stadgat.

Beträffande klagan — — — är bestämd.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1937; dock att vad däri stadgats icke skall utgöra hinder för avstyckning, beträffande vilken utlåtande, varom i 19 kap. 16 § sägs, avgivits före lagens ikraftträdande.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 1, 6 och 15 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 336)
om sammanläggning av fastigheter å landet.

Härigenom förordnas, att 1, 6 och 15 §§ lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

¹ Senaste lydelse av 1 § se SFS 1936: 318, 15 § se SFS 1935: 240.

1 §.

Fastigheter å — — — å landet.

Vidare må — — — å landet.

Ej vare — — — mot sammanläggning.

Vad nu är sagt om rätt att låta fastighet ingå i sammanläggning skall äga motsvarande tillämpning å del därav, som i den ordning särskilt är stadgad för ändamålet avstyckas; skolande, där ej annorlunda stadgas, vad nedan sägs om fastighet i tillämpliga delar gälla om fastighetsdel, varom här är fråga.

Ändå att fastigheterna ej ingå i samma skifteslag av beskaffenhet, varom under 1 sägs, eller som avses i 1 kap. 3 § i lagen om delning av jord å landet, må med fastighet eller för ändamålet avstyckad del av fastighet sammanläggas från annan fastighet för ändamålet avstyckad del av beskaffenhet att ej kunna bestå såsom särskild fastighet, så ock fastighet, från vilken avstyckning skett under villkor att återstoden skall ingå i den sammanläggning, och som efter avstyckningen ej kan bestå såsom särskild fastighet.

Fastigheter, vilka — — — prövas föreligga.

6 §.

Fastigheter, vilkas — — — laga skifte.

Sammanläggning i — — — lag stadgas.

Sammanläggning, varom i 1 § femte stycket förmåles, må ej äga rum med mindre därigenom befordras en lämplig fastighetsindelning.

15 §.

Sedan ärendet — — — om sammanläggningen.

Har sökanden — — — ägodelningsrättens prövning.

Huruledes, då fråga är om sammanläggning i samband med avstyckning, beslut i ärendet, där ansökningsbifalles, i vissa fall skall meddelas i sammanhang med fastställelse å avstyckningen, därom skils i 21 kap. 42 och 43 §§ i lagen om delning av jord å landet. Ankommer fastställelseprövningen å Konungens befallningshavande, må förordnande om sammanläggningen ej meddelas, förrän avstyckningen blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd på sätt i 21 kap. 68 § i nyssnämnda lag sägs.

Angående meddelat — — — i ärendet.

Ägodelningsdomaren åligger — — — angående sammanläggning.

Beträffande förfarandet — — — till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1937.

3) Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25)
om servitut.

Härigenom förordnas, dels att i lagen den 14 juni 1907 om servitut skall införas en ny paragraf, betecknad 7 a §, av följande innehåll, dels ock att 3 och 8 §§ samma lag¹ skola erhålla nedan angivna ändrade lydelse:

3 §.

Vad i 1 kap. 3—6 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom är stadgat i fråga om nyttjanderätt skall beträffande servitut äga motsvarande tillämpning; dock att vad där stadgas angående verkan av överlåtelse av fastigheten eller av dess försäljning i den ordning utsökningslagen bestämmer eller av återköp enligt lagen om återköpsrätt till fast egendom icke skall äga tillämpning å servitut, som uppkommit vid laga skifte eller ägostyckning eller vid avstyckning av område som ej ingår i tomtindelning, ej heller å servitut, som tillkommit före den 1 januari 1876, eller å servitut, som avses i 7 a §.

7 a §.

Har servitut, som innefattar rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter och som ej är till tiden begränsat, varit av ålder gällande eller tillkommit före den 1 januari 1928 genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet till vars förmån det gäller, vare medgivande av den fastighetens ägare, att servitutet må helt eller delvis upphöra, utan verkan med mindre medgivandet godkänts av domstol. Sådant godkännande må meddelas allenast:

1. om servitutet ersättes med annat servitut, som prövas medföra lika fördel för den fastighet till vars förmån det gäller;

2. om servitutet ersättes med äganderätt till område, som kan sammanläggas med den fastighet till vars förmån servitutet gäller, och som prövas svara mot den förmån servitutet innebär;

3. om eljest servitutets upphörande prövas vara av väsentlig betydelse för den fastighet som besväras av servitutet och till gagn för ortens näringsförhållanden, samt det är uppenbart att rätt, som tillkommer innehavare av fordran varför säkerhet åtnjutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom åtgärden.

Har, enligt vad under 1 sagts, servitut ersatts med annat servitut, skall i fråga om det nya servitutet så anses, som om det tillkommit å samma tid och sätt som det förra. I fall, som avses under 2, må servitutet ej upphöra förr än sammanläggningen genomförts.

Om domstols beslut i fall, som avses under 1 och 2, skall genom dess föranstaltande så snart ske kan anteckning göras i fastighets- eller inteckningsboken.

¹ Senaste lydelse av 3 § se SFS 1924: 390, 8 § se SFS 1936: 381.

8 §.

Vad i 4, 5, 5 a, 7 och 7 a §§ stadgas angående begränsning, förflyttning, förändring och upphörande av servitut skall lända till efterrättelse, ändå att vid upplåtelsen annat förbehåll skett.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1937.

4) Lag

om ändrad lydelse av 55 § andra stycket förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 55 § andra stycket förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom¹ skall erhålla följande ändrade lydelse:

Vad i 44 och 45 §§ är stadgat angående inteckning för nyttjanderätt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om inteckning för servitut; dock att, där inteckning beviljats för servitut, som innefattar rättighet för all framtid till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, och som tillkommit före den 1 januari 1928 genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet, till vars förmån det gäller, inteckningen ej må dödas, med mindre det visas att servitutet upphört.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1937.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft *dels* en i anledning av propositionen inom första kammaren av herr *Tamm m. fl.* väckt motion, nr 265, *dels* en i anledning av propositionen inom samma kammare av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 266, *dels* ock en inom andra kammaren av herr *De Geer* i Lesjöfors väckt motion, nr 270, den sistnämnda motionen dock allenast såvitt angår fråga om ändrade bestämmelser rörande tilldelning av skog vid bolags försäljning av jordbruksfastigheter till enskilda.

I motionen I: 265 har hemställts att riksdagen ville uttala, att det i förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen om delning av jord å landet i 19 kap. 3 § andra stycket under 3 a) upptagna stadgandet om stödskog vid avstyckning skall tillämpas huvudsakligast inom övre och inre Norrlands, Dalarnas och Värmlands skogsbygder.

¹ Senaste lydelse se SFS 1912: 213; jfr SFS 1934: 254.

I motionen I: 266 ha framställts yrkanden därom att riksdagen ville *dels* besluta ändrad lydelse av de i samma lagförslag i 19 kap. 3 § andra stycket under 1 meddelade bestämmelserna, med följande innebörd:

Fastighet avsedd till självförsörjande jordbruk skall i mån av tillgång innehålla tillräckliga ägor i åker, till åker odlingsbar mark, äng eller därtill odlingsbar mark, bete, fiske samt, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas, lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov och, där för sakägarna överkomligt tillfälle erbjuds sig, även stödskog.

Skall sammanläggning äga rum, i samband med avstyckningen utan äventyrande av bestående brukningsenheter, må vid uppskattning av behovet av olika ägoslag medräknas tillgång av motsvarande ägoslag å annan fastighet eller fastighetsdel, som skall ingå i sammanläggningen.

dels ock i skrivelse till Konungen hemställa, att allvarlig uppmärksamhet måtte ägnas den av förslaget olösta angelägenheten, att organisatoriska och *moraliska* garantier skapas för att givna materiella bestämmelser bliva rätt tillämpade, vilket i jorddelningens annaler i vid utsträckning icke skett.

I motionen II: 270 har såvitt nu är i fråga motionären — under framhållande att vid den återgång av bolagsjord till enskild ägo, som på senare tid i stor omfattning ägt rum, den med de försålda egendomarna följande stödsbogen flerstädes tillmåtts i knappaste laget — hemställt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att revidera bestämmelserna om den minimiareal av skog, som vid bolags försäljning av jordbruksfastighet till enskilda bör ingå i köpet.

Beträffande de skäl som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen; och får utskottet i fråga om vad motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden hänvisa till motionerna.

Gällande jorddelningslagstiftning innefattar åtskilliga bestämmelser, vilka åsyfta att förhindra en olämplig fastighetsbildning. Vad särskilt angår rätten till avstyckning — varom stadgas i 19 kap. jorddelningslagen — är denna underkastad inskränkningar med hänsyn såväl till beskaffenheten av de särskilda fastigheter, vilka äro avsedda att bildas genom åtgärden, som ock till den därigenom uppkommande fastighetsindelningens inverkan på näringsförhållandena. Alltsedan lagstiftningens tillkomst år 1926 ha vid upprepade tillfällen statsmakternas förnyade uppmärksamhet riktats på dessa stadganden och framställningar gjorts om revision av dem, bland annat i syfte att vid avstyckning bättre tillgodose jordbruksnäringens krav. En redogörelse för vad sålunda förekommit återfinnes i ett av andra lagutskottet vid 1933 års riksdag avgivet utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. Till denna historik tillåter sig utskottet hänvisa.

Sedan riksdagen, på hemställan av utskottet i nyssnämnda utlåtande, i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 mars 1933, nr 106, anhållit om utredning, huruvida och i vad mån tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen

jämte därmed sammanhängande lagrum varit gynnsam för bildande av bärkraftiga jordbruksfastigheter — vid vilken utredning särskilt avseende borde fästas å verkningarna av gällande praxis i fråga om tilldelning av erforderliga ägoslag — uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 28 augusti 1933 åt den jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 tillsatta sociala jordutredningen att verkställa den begärda utredningen.

Sociala jordutredningen har den 12 juni 1936 avlämnat betänkande med förslag till revision av lagstiftningen angående avstyckning m. m. (statens off. utredn. 1936: 26), innefattande av motiv åtföljda förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 1, 3 och 11 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet;

2) lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut; samt

3) lag om tillägg till förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Sedan utlåtanden över betänkandet inhämtats från ett flertal myndigheter och sammanslutningar, ha förslagen varit föremål för överarbetning inom justitiedepartementet. I anslutning därtill har behandlats ett av lantmäteristyrelsen väckt förslag om ändring av de i lagen den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet meddelade bestämmelserna angående sammanläggning av delar av olika primära skifteslag, vilken fråga äger visst samband med den förut nämnda.

Utskottet kommer att, i anslutning till vad som skett i propositionen, behandla förslagets huvudpunkter under särskilda avdelningar i detta utlåtande.

A. Ändrade bestämmelser om avstyckning.

Gällande rätt. Bestämmelserna angående avstyckning återfinnas i 19 kap. *jorddelningslagen*. Enligt det grundläggande stadgandet i 1 § må, i den ordning och under de villkor i nämnda kapitel omförmälas, från fastighet viss till gränserna bestämd ägovidd avskiljas genom avstyckning för att utgöra en fastighet för sig eller för att sammanläggas med annan fastighet. Om vad i materiellt hänseende därvid skall iakttagas stadgas i 3 §. I denna paragrafs *första stycke* meddelas föreskrifter angående beskaffenheten av ägovidd som skall avstyckas: sådan ägovidd skall, med hänsyn till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt ävensom till eljest föreliggande förhållanden, lämpligen kunna antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet eller ock, om den skall sammanläggas med annan fastighet, bilda en fastighet gemensamt med denna. Enligt *andra stycket* får avstyckning ej ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet. I fråga om avstyckning från jordbruksfastighet innehåller *tredje stycket* den särskilda bestämmelsen, att sådan avstyckning ej får äga rum med mindre det kan antagas att den fastighetsindelning som skulle uppstå genom avstyckningen, respek-

tive genom avstyckningen och sammanläggningen, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten. Särskilda föreskrifter finnas vidare upptagna i *fjärde stycket* för sådana fall då till fastighet, varifrån avstyckning skall ske, hör skogsmark. Avstyckningen får då ej ske på sådant sätt att icke såväl stamfastigheten som avstyckad del — envar såframt däri ingår åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning att fastigheten blir tjänlig till jordbruk — i mån av tillgång erhåller för dess nyttjande erforderlig skog; är fråga om avstyckning för sammanläggning, skall vid beräkningen härav hänsyn tagas även till skogstillgången å den fastighet varmed den avstyckade delen är avsedd att sammanläggas. I ort med ringa skogstillgång kan emellertid hela skogsmarken tilldelas en i förrättningen ingående jordbruksfastighet, om så prövas angeläget för skogens bestånd eller eljest skäl därtill äro. Enligt *sista (femte) stycket* gäller såsom undantag från de nu återgivna bestämmelserna, att vad i tredje och fjärde styckena stadgas ej skall utgöra hinder för avstyckning av mark för att tillgodose behov av mindre lägenheter eller för att bereda plats för industriell anläggning eller därmed jämförligt ändamål.

Sociala jordutredningens förslag. I betänkandet har föreslagits en fullständig omarbetning av 19 kap. 3 § ävensom ett par därav föranledda, huvudsakligen formella jämkningar i 1 § och 11 § andra stycket samma kapitel.

I sin motivering till dessa lagändringar har sociala jordutredningen inledningsvis uttalat, att den omfattande undersökning som verkställets otvivelaktigt givit vid handen, att myndigheterna på ett i stort sett tillfredsställande sätt handhaft tillämpningen av bestämmelserna om avstyckning. Utredningen hade dock blottat brister i lagstiftningen, vilka visade att lagen i vissa hänseenden vore i behov av jämkning. Härutinnan anföres i betänkandet, att det befunnits lämpligt att tydligare i lagtexten angiva att det för bärkraften av ett jordbruk, särskilt då fråga vore om mindre jordbrukslägenheter, vore önskvärt att utvecklingsmöjligheter funnes och att följaktligen odlingsmark borde tilldelas såvitt ske kunde, att av utredningen framgått att den för ett jordbruks bärkraft synnerligen viktiga betesfrågan icke alltid vunnit tillbörligt beaktande, samt att behov framträtt att på annat sätt än för närvarande vore fallet utforma bestämmelserna om skogstilldelning vid avstyckning.

19 kap. 3 § jorddelningslagen har enligt förslaget uppdelats i tre moment.

1 mom. Såsom *huvudstadgande* har paragrafens nuvarande första stycke upptagits i det närmaste oförändrat. Avfattningen har emellertid jämkats i syfte att därav skall uttryckligen framgå, att avstyckning av två eller flera fastighetsdelar för sammanläggning med varandra är tillåten. (Härmed sammanhänga ock de nyss omnämnda ändringarna i 1 och 11 §§.) — Utöver huvudstadgandet ha i 1 mom. under fyra punkter föreslagits vissa särskilda regler att iakttagas vid avstyckning.

I *punkt 1* stadgas sålunda att fastighet, avsedd till jordbruk, skall innehålla odlad jord eller odlingsmark samt för dess nyttjande till jordbruks-

ändamål erforderlig lämpligt belägen skog, i den mån tillgång till sådan finnes, samt att det skall tillses att å fastighetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete. Vidare bör, där så är erforderligt och lämpligen kan ske, tillses att möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling. — Dessa bestämmelser sakna motsvarighet enligt paragrafens nuvarande lydelse.

I *punkt 2* har föreslagits bestämmelse därom att, då fråga är om avstyckning av mark för sammanläggning med annan fastighet eller del därav, vid uppskattningen av behovet av olika ägoslag må medräknas tillgång av motsvarande ägoslag å den fastighet eller fastighetsdel, varmed den avstyckade delen är avsedd att sammanläggas. — Stadgandet saknar motsvarighet i gällande lag men innebär, enligt vad i betänkandet uttalas, icke någon ändring i bestämmelserna utan allenast ett förtydligande därav.

I *punkt 3* återfinnes stadgandet i nuvarande andra stycket med ett tillägg, vilket bereder möjlighet till avstyckning under förutsättning att samfastigheten, där den skall sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel, kan bilda en fastighet gemensamt med denna. — *Punkt 4* är lika lydande med nuvarande tredje stycket.

2 m o m. upptager särskilda bestämmelser om skogstilldelning vid avstyckning från jordbruksfastighet och utgör alltså en motsvarighet till fjärde stycket enligt paragrafens gällande lydelse. Momentet är uppdelat i tre punkter, innefattande särskilda regler för orter med olika skogstillgång och näringsförhållanden i övrigt.

Punkt 1 avser ort med riklig skogstillgång, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog av sådan omfattning att den kan utgöra varaktigt stöd för jordbruket (stödsskog). Där skall, enligt förslaget, avstyckning få ske endast på sådant sätt att jordbrukets fördel av stödskog icke minskas. — Stadgandet är nytt.

I *punkt 2* har upptagits det i sista punkten av nuvarande fjärde stycket meddelade stadgandet om befrielse från skogstilldelningstvånget i ort med ringa skogstillgång. Undantagsregeln skall dock enligt förslaget bliva tillämplig endast där så prövas angeläget för skogens bestånd. Denna avvikelse från gällande rätt motiveras av en under *punkt 3* föreslagen ny bestämmelse, avseende ort där det med hänsyn till näringsförhållandena, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark. I sådan ort skall ägolott få avskiljas utan eljest erforderlig tilldelning därav.

3 m o m. innefattar vissa undantag från förut i paragrafen meddelade regler. Sålunda skola bestämmelserna i 1 mom. punkterna 1 och 4 samt i 2 mom. ej utgöra hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av uppkommet behov av lägenheter för småbruk åt innehavare, som beräknas erhålla sin huvudsakliga bärgning av annan näring än jordbruksverksamhet,

eller av bostadslägenheter eller för beredande av plats för industriell, kommunikationsteknisk eller kulturell anläggning eller därmed jämförligt ändamål. I fråga om småbrukslägenheter skall dock tillses att å sådan lägenhets mark, där så lämpligen kan ske, i mån av behov kan erhållas tillgång till bete. — Vad här föreslagits överensstämmer i huvudsak med nuvarande sista stycket av 3 §.

Yttranden över sociala jordutredningens förslag. De över betänkandet hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha i allmänhet tillstyrkt förslaget i förevarande del eller lämnat det utan erinran i sak; de anmärkningar som framställts hänföra sig mestadels till förslagets detaljer. Särskilt från skogsägarhåll ha dock vissa erinringar av principiell natur riktats mot förslaget. En redogörelse för yttrandena återfinnes å sid. 19—30 i propositionen.

Propositionen. Det genom propositionen framlagda förslaget till ändringar i jorddelningslagens bestämmelser om avstyckning överensstämmer väsentligen med sociala jordutredningens förslag. Endast några smärre ändringar och tillägg av saklig innebörd ha däri vidtagits.

Föredragande departementschefen, statsrådet Westman, har i sitt anförande till statsrådsprotokollet (propositionen sid. 31—39) givit sin anslutning till de riktlinjer för den nya lagstiftningen, som sociala jordutredningen förordat. Till närmare utveckling härav anför departementschefen:

Det är sålunda icke gärna tänkbart att i lagen meddela utförliga föreskrifter om fastigheternas storlek och ägoinnehåll eller överhuvud att insnöra avstyckningsverksamheten i en mångfald av detaljbestämmelser. Därtill äro förhållandena alltför växlande i olika delar av riket, ej sällan inom samma landsända. Fastmera bör lagen — samtidigt som vissa nödvändiga allmän-giltiga inskränkningar i rätten till styckning av fastigheter vidmakthållas — i möjligaste mån lämna rum för en prövning från fall till fall av fordringarna på jordbrukets bärighet, därvid behörig hänsyn kan tagas till de orten utmärkande natur- och näringsförhållandena. Uppenbarligen ställer en dylik allmänt hållen avfattning av lagbuden stora krav på de myndigheter, i vilkas händer deras tillämpning är lagd. Framhållas må emellertid att, där-est för prövning av viss fråga praktisk sakkunskap skulle erfordras utöver den som företrädes av förrättningsmännen eller ägodelningsrätten, möjlighet står öppen till samarbete med vederbörande ortsmyndighet, arbetarsmåbruks-nämnd, egnahemsnämnd, skogsvårdsstyrelse eller annat lokalt organ, var-inom sådan särskild sakkunskap kan finnas att tillgå; detta samarbete torde i allmänhet lämpligen böra komma till stånd under förrättningens gång men kan eventuellt åvägabringas genom att fastställelsemyndigheten inhämtar sakkunnigutlåtande i ärendet före dettas avgörande.

Enligt vad utredningen givit vid handen ha bristerna hos gällande lag framträtt särskilt beträffande de för skapande av bärkraftiga jordbruksfas-tigheter betydelsefulla frågorna om tillgodoseende av betesbehov och jord-brukets utvecklingsmöjligheter samt om tilldelning av skog. De sakliga ny-heter som sociala jordutredningens förslag innefattar hänföra sig huvudsak-ligen till dessa spörsmål.

19 kap. 3 § jorddelningslagen har i propositionen undergått viss omredigering, huvudsakligen för vinnande av bättre överskådlighet. Paragrafens bestämmelser ha sammanförts till två särskilda stycken.

Första stycket motsvarar huvudstadgandet och 1 mom. punkt 3 enligt sociala jordutredningens förslag (nuvarande första och andra styckena) och upptager de allmänna bestämmelser som skola gälla för all avstyckning.

Andra stycket omfattar regler av mera speciell natur. *Under 1* ha här sammanförts de mot 1 mom. punkterna 1 och 2 i sociala jordutredningens förslag svarande bestämmelserna angående beskaffenheten av avstyckad fastighet, som är avsedd till jordbruk. Angående förslaget i denna del anför *departementschefen* bland annat:

Till vägledning vid avstyckning av fastigheter, avsedda till jordbruk, ha i sociala jordutredningens förslag (1 mom. punkt 1) angivits vissa allmänna grunder för tilldelningen av *olika ägoslag*. En sådan bestämmelse — till vilken motsvarighet saknas i gällande lag men varom önskemål från åtskilliga håll framförts under utredningen — synes ägnad att på ett verksamt sätt bidra till att nybildade jordbruksfastigheter bliva så beskaffade, att de kunna bestå och utvecklas. Såsom i betänkandet framhållits, är det av vikt att vid avstyckning för jordbruksändamål fastigheterna i fråga om de olika ägoslagen såvitt möjligt tilltagas så, att de kunna bereda innehavaren och hans familj bärning och sysselsättning. Härför läser regelmässigt fordras att till fastigheten lägges åker eller äng eller bådadera; understundom kan dock en tilldelning av huvudsakligen eller enbart odlingsmark (till åker eller äng odlingsbar mark) vara tillfyllest. — — —

Vidkommande tilldelningen av skog har sociala jordutredningen såsom allmänt villkor för avstyckning av fastighet, avsedd till jordbruk, föreslagit att denna skall innehålla för dess nyttjande för jordbruksändamål erforderlig lämpligt belägen skog, i den mån tillgång till sådan finnes. Den nu gällande lagens krav på skogstilldelning har alltså i princip bibehållits, och anledning att frågå denna standpunkt läser ej föreligga. Emellertid synes ökad klarhet i paragrafens skogstilldelningsbestämmelser vinnas, därest den nu ifrågasatta allmänna regeln uttryckligen angäves *avse skog för tillgodoseende av nödigt husbehov*, ett i såväl lagstiftning som praxis härdvunnet begrepp. På särskild plats i förslaget (2 mom.) redovisas undantagen från denna huvudregel, innefattande antingen föreskrift om tilldelning av skog utöver husbehovet eller dispens från kravet på husbehovsskog. — Särskild uppmärksamhet har, såsom nämnts, i detta sammanhang ägnats frågorna om tillgodoseende av *betesbehovet* och av möjligheterna till jordbrukets utveckling genom *nyodling*.

I paragrafens andra stycke har vidare upptagits *under 2* den mot nuvarande tredje stycket svarande bestämmelsen i 1 mom. punkt 4 av sociala jordutredningens förslag angående avstyckning från jordbruksfastighet, alltså med ett par redaktionella jämkningar, samt *under 3* de särskilda föreskrifterna om skogstilldelning vid avstyckning från jordbruksfastighet, vilka återfinnas under 2 mom. i sistnämnda förslag. Angående den ifrågasatta bestämmelsen om tilldelning av stödskog, i Kungl. Maj:ts förslag upptagen under 3 a), anför *departementschefen* bland annat:

Medan gällande lag, sådan den i allmänhet tolkats, ej kräver att till avstyckad ägovidd, avsedd till jordbruk, lägges mera skog än till husbehov,

innehåller sociala jordutredningens förslag en regel, ägnad att medföra obligatorisk tilldelning i vissa fall av *skog utöver husbehovet* (2 mom. punkt 1). Denna särskilda bestämmelse är avsedd att gälla i fråga om avstyckning från jordbruksfastighet i ort, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog av sådan omfattning att den kan utgöra varaktigt stöd för jordbruket (stödskog). I sådan ort skall enligt förslaget avstyckning få ske endast på sådant sätt, att jordbrukets fördel av stödskog icke minskas. Syftet med stadgandet är att förhindra att den stödskog, som i ifrågavarande delar av landet finnes kvar för jordbruket, avskiljes därifrån. Det skall således icke vara tillåtet att genom avstyckning uppdelna en jordbruksfastighet med stödskog så, att huvuddelen av skogsmarken utlägges i en eller flera styckningslotter för sig — dessa må betecknas såsom avstyckat område eller såsom stamfastighet — medan allenast husbehovsskog bibehålles vid inägora. Regelmässigt bör varje i förrättningen ingående ägolott, avsedd till jordbruk, i mån av tillgång erhålla åtminstone så stor myckenhet stödskog som i orten anses erforderlig. Emellertid läser detta icke böra utgöra absolut hinder för att i fall då den till en fastighet hörande inägojorden är tillräcklig för att kunna styckas till särskilda självständiga jordbruk — något som i de nu åsyftade trakterna torde vara ganska sällsynt — därifrån avskilja en jordbruksfastighet med endast husbehovsskog, såframt säkra utkomstmöjligheter föreligga antingen genom jordbruksdriften enbart eller med stöd av någon binäring. Ett villkor härför synes dock böra vara, att en för det odelade jordbruket tillräcklig myckenhet stödskog behålles vid återstoden av inägojorden eller, med andra ord, att jordbrukets fördel av stödskog icke minskas genom åtgärden. Huvudvikten bör alltså, såsom grundsatsen formulerats i betänkandet, läggas därpå att den fördel ett bestående jordbruk har av stödskog icke får minskas genom jorddelning.

— — —
Samtidigt som jag sålunda funnit mig böra tillstyrka ett godtagande i sak av sociala jordutredningens förslag även i fråga om stödskogstilldelningen, synas mig vissa gjorda uttalanden giva anledning till en formell omarbetning av stadgandet i förtydligande syfte, så att lagtexten så nära som möjligt ansluter sig till de synpunkter på dess avsedda tillämpning, för vilka i det föregående redogjorts. I detta sammanhang torde ock böra vidtagas någon jämkning av definitionen på sådan ort, som avses med stadgandet, till förekommande av den tolkningen att dettas tillämpning skall vara inskränkt till de egentliga norrländska skogsbygderna; tydligen äro näringsförhållanden av den art, som föranlett bestämmelsens upptagande i förslaget, tillfinnandes även på sina ställen i de skogrika delarna av mellersta och södra Sverige. Att helt undgå begrepp av mindre skarpt begränsat innehåll — såsom husbehovsskog, stödskog, »ort med riklig skogstillgång» och liknande — läser vara uteslutet, såvida ej bestämmelserna skola förlora önskvärd smidighet. Framhållas må i detta sammanhang, att för bedömandet av stödskogsbehovet enahanda grunder skola tillämpas vid avstyckning som då fråga är om rätt till bolagsförvärv. I detta hänseende skall enligt det nyssnämnda lagförslaget gälla, att vid beräkning av stödskog hänsyn skall tagas till möjligheten att genom delning av förefintlig brukningsdel bilda nya självständiga jordbruk ävensom, beträffande odlingsområde, till möjligheten att av dylikt område bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med annan brukningsdel. Understrykas må ock, att kravet på bärighet ofta ej kan anses uppfyllt med mindre till fastigheten hör så mycket skog av olika åldrar, att en jämn årlig kontantinkomst därav kan erhållas.

En av *lagrådet* (propositionen sid. 62 f.) framställd anmärkning av innehåll, att ur förslaget borde utgå den för avvikelse från bestämmelsen om stödskogstilldelning där stadgade förutsättningen att jordbrukets fördel av stödskog icke finge därigenom minskas, har departementschefen förklarat sig icke kunna biträda.

Övriga undantagsbestämmelser om skogstilldelning vid avstyckning från jordbruksfastighet återfinnas under 3 b) och 3 c). Härom anför *departementschefen*:

Enligt sociala jordutredningens förslag äro *undantag från kravet på husbehovsskog* vid avstyckning från jordbruksfastighet medgivna i två särskilda fall. Det ena avser ort med ringa skogstillgång, och bestämmelsen innebär att i sådan ort avstyckning må verkställas så, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet, om det prövas angeläget för skogens bestånd (2 mom. punkt 2). Förslaget skiljer sig i denna del endast så till vida från vad som redan nu gäller, att undantagsstadgandet för närvarande må tillämpas överhuvud taget så snart skäl därtill äro. Mot ifrågasatt bestämelse — som i sin nu gällande form tillkommit i syfte att undvika, att man genom alltför stränga bestämmelser om skogstilldelning omöjliggjorde måhända högst önskvärda upplåtelser av jordbruk — synes ingen befogad erinran kunna göras. Den föreslagna omredigeringen är av huvudsakligen formell natur, i det att behovet av dispensmöjlighet för annat än skogsvårdande ändamål ansetts tillräckligt tillgodosett genom det andra föreslagna undantagsstadgandet. Detta är nytt och gäller för ort, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark. Ågolott skall å sådan ort få avskiljas utan eljest föreskriven tilldelning av sådan mark (2 mom. punkt 3). Bestämmelsens införande är motiverat av enahanda hänsyn som föranlett det nyssnämnda, nu gällande undantagsstadgandet. Det synes ock föga rationellt att upprätthålla skogstilldelningstvånget för sådana orter med gynnsamma avsättningsförhållanden, där huvudvikten lägges vid speciella grenar av jordbruksnäringen, såsom mjölkproduktion, spannmålsodling, djuruppfödning eller trädgårdsskötsel, och jordbrukets bärighet är oberoende av tillgång å skog på egen mark. Den lättnad i förhållande till gällande rätt, som stadgandet avser att medföra, har på de flesta håll lämnats utan erinran. Å andra sidan saknas ej röster, som beteckna den ifrågasatta eftergiften såsom vanskelig och giva uttryck för farhågor att försök till missbruk därav komme att bliva vanliga. Lantmästeristyrelsen har förklarat sig biträda förslaget från den utgångspunkten, att stadgandet avser ett undantagsförhållande och skall tillämpas endast då särskilda skäl därtill föreligga. Den uppfattning styrelsen sålunda uttalat giver jag min anslutning.

Understrykas bör vad i betänkandet uttalats därom, att ett avstående från det generella kravet på husbehovsskog icke medför att styckningslinjerna få dragas utmed gränserna för den odlade jorden, så att icke någon som helst skogsmark medföljer. I stället bör tillses, att annans skogsmark icke gränsar omedelbart till den odlade jorden.

Bestämmelserna i andra stycket *under 4* slutligen motsvara 3 mom. i sociala jordutredningens förslag (nuvarande femte stycket.). *Departementschefen* anför i denna del bland annat:

De lättnader i bestämmelserna beträffande avstyckning av *smälägenheter*, som sociala jordutredningen föreslagit (3 mom.), överensstämma i huvudsak med vad som finnes stadgat härom i sista stycket av paragrafen enligt dess nuvarande lydelse. Sistnämnda bestämmelse har emellertid befunnits tarva vissa förtydliganden och kompletteringar. Sålunda har på förekommen anledning särskilt understrukits, att avstyckning enligt de lindrigare bestämmelserna må ske endast för tillgodoseende av ett uppkommet behov, vilket innebär att avstyckning av smälägenheter på förslag för att möta ett eventuellt uppkommande behov icke får förekomma. — I förslaget har något utförligare än i gällande lag angivits de ändamål för vilka avstyckning av förevarande art må ske. Härutinnan torde få hänvisas till den förut lämnade redogörelsen för förslaget och sociala jordutredningens motiv i denna del. Anmärkas må endast, att det med anledning av vissa uttalanden ansetts lämpligt att vidtaga en jämkning i definitionen på arbetarsmåbruk, så att därunder otvetydigt inbegripes även småbruk för jordbruksarbetare. — Utan motsvarighet i gällande lag är den i förslaget upptagna särskilda föreskriften, att i fråga om småbrukslägenhet skall tillses att å lägenhetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete, där så lämpligen kan ske. Med hänsyn till betesfrågans stora betydelse för flertalet småbruk synes införandet av en dylik bestämmelse välbetänkt.

Genom propositionen föreslagna jämkningar i andra paragrafer av 19 k a p. samt 21 k a p. j o r d d e l n i n g s l a g e n sammanhånga med nu nämnda ändringar i 19 kap. 3 § och äro av huvudsakligen formell natur.

Slutstadgandet. Lagändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 maj 1937. Beträffande avstyckningsförrättning, som påbörjats före nämnda dag, ha de nya bestämmelserna ansetts böra vinna tillämpning, såframt förrättningen ej fortskridit så långt att utlåtande enligt 19 kap. 16 § jorddelningslagen rörande tillstånd till avstyckning avgivits före bestämmelsernas ikraftträdande.

De bestämmelser angående vad som i materiellt hänseende skall iakttagas vid avstyckning av fastigheter för jordbruksändamål, vilka finnas upptagna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen, åsyfta väsentligen att skapa trygghet för de nybildade jordbrukens bärighet. Frågan, huruvida detta syfte vunnits, har redan förut vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Den korta tid som förflutit sedan bestämmelsernas genomförande har dock tidigare ansetts icke medgiva en prövning av detta spörsmål från riksdagens sida. Sedan numera praxis på området i det stora hela torde ha vunnit tillräcklig stadga, lär tiden vara inne att underkasta bestämmelsernas ändamålsenlighet en saklig granskning. Den omfattande undersökning rörande avstyckningsbestämmelsernas tillämpning och verkningarna därav, som på riksdagens begäran företagits genom sociala jordutredningens försorg, har ådagalagt att dessa delvis äro i behov av omarbetning. Önskemålet att nybildade jordbruksfastigheter skola få en för jordbrukets bestånd och utveckling betryggande ägosammansättning synes, i brist på vägledande föreskrifter i ämnet, ej alltid ha behörigen iakttagits. Gällande bestämmelser om tilldelning av skogsmark ha i många fall visat sig i otillräcklig grad bereda

möjlighet att lämpa kravet på sådan tilldelning efter de starkt växlande förhållandena i landets olika delar. Jämväl i vissa andra hänseenden ha förtydliganden eller kompletteringar av bestämmelserna befunnits påkallade.

Det framlagda förslaget till ändringar i 19 kap. 3 § jorddelningslagen har utskottet funnit ägnat att på ett tillfredsställande sätt fylla dessa brister. Av värde måste sålunda vara, att i lagen angivas de olika ägoslag som normalt böra ingå i en jordbruksfastighet. Då i lagtexten uttryckligen framhållits, att en sådan fastighet kan bildas ej blott av åker och äng utan jämväl av odlingsmark, samt att förhandenvarande möjligheter till jordbrukets förstärkning genom nyodling skola tillvaratagas, där så finnes önskvärt och lämpligen kan ske, synes ett viktigt men hittills ej tillräckligt uppmärksammat krav ha vunnit tillbörligt beaktande. Det får av samma skäl anses välbetänkt att, på sätt som skett enligt förslaget, genom särskilda föreskrifter säkerställa betesbehovets tillgodoseende vid avstyckning såväl av egentliga jordbruksfastigheter som av småbrukslägenheter.

I fråga om tilldelning av skog har förslaget i princip bibehållit den gällande rättens ståndpunkt att för jordbruksfastighet i allmänhet kräves skog, tillräcklig för tillgodoseende av husbehovet, men ej heller mera. Det nya i förslaget i denna del ligger i de vidgade möjligheter till avvikelser från den angivna huvudregeln, som därigenom beredas. Såsom redan antytts ha gällande föreskrifter om skogstilldelning ej lämnat tillräckligt utrymme för hänsynstagande till de lokala förhållandena. Medan i vissa delar av landet jordbruksnäringens ställning är så svag att ett självständigt jordbruk i allmänhet icke kan drivas därstädes med mindre inom fastighetens gränser finnes skog till avsalu, äro i andra orter avsättningsmöjligheterna och näringsförhållandena i övrigt så gynnsamma, att tillgången på egen mark av skogsprodukter icke är erforderlig för jordbrukets bärighet. Även kan på sina håll, där skogstillgången är ringa, hänsyn till skogsvården göra det angeläget att undvika styckning av förefintligt skogsbestånd. Dessa skilda önskemål har förslaget tillgodosett genom att för vissa fall föreskriva en tilldelning av skog utöver husbehovet (stödskog), i andra fall åter medgiva bildandet av jordbruksfastigheter utan husbehovsskog. Vad sålunda föreslagits har utskottet funnit lämpligt och väl avvägt.

Vad beträffar den nyssnämnda bestämmelsen angående stödskogstilldelning framgår av sociala jordutredningens motiv, att utredningsmännen tänkt sig att denna bestämmelse skulle få sin tillämpning särskilt i den norrländska skogsbygden. Föredragande departementschefen har i anslutning härtill framhållit, att näringsförhållanden av den art som föranlett bestämmelsens upptagande i förslaget tydligen vore för handen även på sina ställen i de skogrika delarna av mellersta och södra Sverige. I motionen I:265 göres gällande, att detta departementschefens uttalande innefattar en utvidgning av det föreslagna stadgandets tillämpningsområde i förhållande till vad sociala jordutredningen avsett. Under åberopande härav ha motionärerna påkallat ett uttalande av riksdagen av innehåll, att stadgandet skall tillämpas huvudsakligast inom övre och inre Norrlands, Dalarnas och Värm-

lands skogsbygder. Enligt utskottets förmenande förefinnes ej någon saklig skiljaktighet mellan sociala jordutredningens och departementschefens ståndpunkter. Ett uttalande i enlighet med motionärernas hemställan är enligt utskottets mening icke att förorda. Emellertid må i detta sammanhang framhållas att spörsmålet, huruvida den ifrågavarande bestämmelsen är tillämplig i en viss ort, skall avgöras efter de särskilda näringsförhållandena därstädes. Om det med hänsyn till dessa förhållanden i allmänhet är erforderligt för drivande av självständigt jordbruk, att inom fastighetens gränser finnes skog utöver husbehovet, och om tillika skogstillgången i orten är riklig, då skall bestämmelsen tillämpas, eljest icke. Jämväl den myckenhet stödskog, som i det särskilda fallet kräves, måste lämpas efter ortens förhållanden; otvivelaktigt förefinnes i detta hänseende en ej ringa skillnad mellan landets nordligare och sydligare delar. Då departementschefen uttalat, att kravet på bärighet ofta ej kan anses uppfyllt med mindre till fastigheten hör så mycket skog av olika åldrar, att en jämn årlig kontantinkomst därav kan erhållas, innebär detta ett önskemål som naturligen skall beaktas där skogsbeståndets art och sammansättning så medgiva. Eftersträvas bör i allt fall städse, att tillgång finnes å skog av olika åldrar, och av särskild betydelse är tillgång å skog under tillväxt. Överhuvud taget ligger det stor vikt på att stödskogsbestämmelsen erhåller en riktig tillämpning, så att egnahemsbildningen ej därigenom onödigtvis försvåras. I detta sammanhang vill utskottet framhålla den av departementschefen anvisade möjligheten för förrättningsmännen att, då för prövning av viss fråga erfordras särskild sakkunskap, söka samarbete med ortsmyndighet eller annat lokalt organ, där sakkunskapen finnes att tillgå. Utskottet utgår från att i tveksamma fall, ej minst då det gäller tilldelning av stödskog, sådant samarbete kommer till stånd särskilt med vederbörande egnahemsnämnd och skogsvårdsstyrelse.

Med avseende å tillämpningen av den i andra stycket under 3 c) upptagna bestämmelsen om eftergift av skogstilldelningskravet i ort, där förhållandena äro gynnsamma ur jordbrukssynpunkt, må erinras om det av sociala jordutredningen gjorda uttalandet, att därest redan bildade fastigheter kunna bestå såsom självständiga jordbruk utan skogsinnehav, anledning saknas att förknippa nya avstyckningar med villkor härom. Näringsförhållanden av den art som här åsyftas lära, enligt vad sociala jordutredningen även framhållit, vara att finna huvudsakligen i södra och mellersta Sveriges jordbruksbygder men endast undantagsvis kunna beräknas förekomma i Norrland.

Vidkommande slutligen de särskilda bestämmelserna om avstyckning av smålägenheter finner sig utskottet böra särskilt betona, att dessa undantagsstadganden skola vinna tillämpning allenast till fyllande av ett förefintligt behov av sådana lägenheter, och att alltså de medgivna lättnaderna icke må utnyttjas till kringgående av kravet på skogstilldelning för jordbruksfastigheter, på det sätt att ett flertal smärre lägenheter utan skog avstyckas och förenas på en hand till ett jordbruk.

Mot den utformning, förevarande bestämmelser erhållit i propositionen, har utskottet ingen erinran att framställa. Utskottet kan följaktligen icke

biträda det i motionen I: 266 framställda yrkandet i fråga om avfattningen av andra stycket punkten 1 av 19 kap. 3 §.

I nyssnämnda motion har därjämte hemställts, att riksdagen ville avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t i ändamål att trygga en riktig tillämpning av de givna bestämmelserna. Såsom av det ovan anförda läres framgå, underskattar utskottet ingalunda vikten av att de nya stadgandena bliva tillämpade på ett med deras syfte överensstämmande sätt. Utskottet har dock icke funnit skäl föreligga att göra någon framställning till Kungl. Maj:t i detta ämne.

I motionen II: 270 har påkallats utredning i och för revision av bestämmelserna om den minimiareal av skog, som vid bolags försäljning av jordbruksfastighet till enskild person bör ingå i köpet. Det önskemål som ligger till grund för yrkandet synes utskottet vara på tillfyllestgörande sätt tillgodosett genom de föreslagna lagändringarna.

I propositionen ha ytterligare föreslagits vissa ändringar i 19 kap. 1, 9, 11, 12 och 26 §§ samt 21 kap. 42, 43 och 68 §§ jorddelningslagen, huvudsakligen föranledda av den ifrågasatta nya lydelsen av 19 kap. 3 §. Utskottet har icke funnit anledning till anmärkning mot förslaget i dessa delar, liksom ej heller mot lagförslagets slutbestämmelse.

B. Ändrade bestämmelser om skogsfångs- och mulbetes-servitut.

I anslutning till det nu behandlade ämnet har i sociala jordutredningens betänkande till prövning upptagits frågan om bevarande av sådana servitut, som före jorddelningslagens ikraftträdande tillkommit i syfte att fullständiga jordbruksfastigheter.

Gällande rätt. Enligt *lagen om servitut* kan servitut bringas att upphöra genom utbrytning (6 §) samt genom att servitutet förklaras förfallet eller avlöses (7 §). *Utbrytning* av servitut — därvid i vederlag för servituträtten skall utbrytas eller avsättas ett så stort område av den tjänande fastigheten, som prövas svara mot förmånen av servitutet — kan ske antingen i samband med laga skifte eller genom särskild förrättning. Förfarandet är reglerat i jorddelningslagen. Förklaring att servitut skall vara *förfallet* må meddelas av domstol, om servitutet på grund av ändrade förhållanden blivit helt onyttigt. Även *avlösning* av servitut — d. v. s. ett upphävande därav mot löseskilling — är beroende av domstols prövning. En förutsättning för åtgärden är, att i följd av tidens förändrande inverkan nyttan av servitutet kommit att stå i missförhållande till den tunga som därav uppkommer vid den tjänande fastighetens bruk. Vad nu sagts äger avseende å servitut i allmänhet. Beträffande sådant servitut, som innefattar rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, gäller därjämte i fall då visst ställe för servitutets begagnande ej blivit bestämt, att utövningen därav kan genom domstols förordnande *begränsas* till en del av den tjänande fastigheten (4 § andra stycket). Området för ett mulbetesservituts utövan-

de kan ock underkastas *jämkning vid betesreglering* (5 § andra stycket); härom stadgas närmare i lagen om ägofred. Servitut kan vidare komma att upphöra till följd av *överbåtelse, exekutiv försäljning* eller *återköp* enligt lagen den 20 juni 1924 av den tjänande fastigheten på motsvarande sätt som i allmänhet gäller om nyttjanderätt till fast egendom; så är dock icke fallet beträffande servitut som uppkommit vid laglig lantmåteriförrättning eller före den 1 januari 1876 (3 §). Slutligen kan servitut bringas att upphöra genom *expropriation* antingen i sammanhang med expropriation av den tjänande fastigheten eller såsom självständigt föremål för åtgärden, allt enligt bestämmelser i lagen om expropriation.

Frågan huruvida servitut kan hävas genom *avtal* mellan de båda fastigheternas ägare är ej reglerad i lag och synes ej heller till fullo klarlagd genom praxis. Sådant avtal lär emellertid åtminstone under vissa omständigheter tillmätas laga verkan.

Anmärkas må, att efter jorddelningslagens ikraftträdande skogsfångs- eller mulbetesservitut ej må bildas vare sig vid laga skifte eller vid avstyckning.

Sociala jordutredningens förslag. I betänkandet anföres att, enligt vad gjorda undersökningar givit vid handen, på senare tid i stor utsträckning förekommit att trävarubolag och hemmansägare i Norrland såsom ägare av stamfastigheter träffat avtal med ägare av servitutsberättigade avsöndrade lägenheter om upphörande av skogsfångs- och mulbetesservitut, vanligen mot vederlag i penningar. Efter att ha framhållit att skogsfångs- och mulbetesservitut, som av ålder varit gällande eller som före jorddelningslagens ikraftträdande tillkommit i samband med avskiljandet av den fastighet till vars förmån det gäller, undantagslöst torde ha upplåtits för att fullständiga en eljest skoglös fastighet samt att servitutsrätten således finge anses vara av stor betydelse för denna, har sociala jordutredningen uttalat, att det måste vara ett verkligt statsintresse att genom lagstiftning söka förhindra att de ifrågavarande servituten genom avtal bragtes att upphöra.

De av sociala jordutredningen sålunda ifrågasatta bestämmelserna ha enligt förslaget fått sin plats i servitutslagen och där upptagits i en särskild paragraf, betecknad 7 a §.

7 a § servitutslagen. Enligt *första styckets huvudstadgande* skola där avsedda servitut ej få, utom i fall som i 7 § sägs, bringas att upphöra helt eller delvis annorledes än genom expropriation eller utbrytning, där ej domstol i vissa angivna fall lämnat medgivande till åtgärden. De av bestämmelsen omfattade servituten äro sådana skogsfångs- och mulbetesservitut, som antingen varit av ålder gällande eller före den 1 januari 1928 tillkommit genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet till vars förmån servitutet gäller.

De fall då domstols medgivande må lämnas äro under första stycket upptagna i tre särskilda punkter.

Punkt 1 omförmäler det fall, att fastigheternas ägare träffat överenskom-

melse att det ifrågavarande servitutet skall *ersättas med annat servitut*. Härtill skall domstolen äga lämna bifall, om det nya servitutet befinnes till sitt innehåll medföra lika fördel för den härskande fastigheten. Om rätt att upphäva sistnämnda servitut helt eller delvis skall gälla vad i servitutslagen är stadgat.

Enligt *punkt 2* förutsättes överenskommelse fastighetsägarna emellan, att servitutet skall *ersättas med äganderätt* till område som kan sammanläggas med den härskande fastigheten. Är området av sådan beskaffenhet att det lämpligen kan ersätta servitutet, skall domstolen kunna medgiva att detta må upphöra, sedan sammanläggningen genomförts.

I *punkt 3* slutligen avses det fall att, enligt fastighetsägarnas överenskommelse, servitutet skall hävas helt eller delvis *utan att ersättas* med annat servitut eller med äganderätt till visst område. För bifall härtill förutsättes, att domstolen finner åtgärden vara av väsentlig betydelse för den tjänande fastigheten och till gagn för ortens näringsförhållanden, samt att det är uppenbart att rätt, som tillkommer innehavare av fordran varför säkerhet åtnjutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom åtgärden.

I *andra stycket* ha upptagits stadganden därom, att domstols beslut rörande servituts hävande med stöd av det nya lagrummet skall genom rättens ordförandes försorg meddelas inskrivningsdomaren, där sådan finnes, samt att anteckning om beslutet skall göras i inteckningsprotokollet och inteckningsboken.

Yttranden över sociala jordutredningens förslag. I de avgivna utlåtandena har förslaget nästan undantagslöst lämnats utan erinran i huvudsak. Från skogsägarhåll har dock förordats en lösning av frågan efter väsentligen andra linjer. En redogörelse för yttrandena återfinnes på sid. 44—46 i propositionen.

Propositionen. Jämväl i förevarande del överensstämman de i propositionen föreslagna lagändringarna i huvudsak med sociala jordutredningens förslag.

Föredragande departementschefen anför i sin motivering till förslaget (propositionen sid. 46—50) inledningsvis följande:

Mot tanken att i lagstiftningsväg vidtaga åtgärder för att bevara sådana servitut av nu ifrågavarande slag, som äro av vital betydelse för de fastigheter till vilkas förmån de gälla, ha några betänkligheter av principiell innebörd icke yppats i de avgivna utlåtandena. Förslaget härom synes ock stå i god överensstämmelse med de i senare tids lagstiftning framträdande strävandena att motverka uppkomsten av ofullständiga jordbruksfastigheter vare sig genom nybildning eller genom fränskiljande av delar av bestående fastigheter på sådant sätt, att jordbrukets självständiga bedrivande äventyras. Upplåtelseerna av skogsfångs- och mulbetesservitut ha till stor del skett i syfte att tillförsäkra skoglösa fastigheter en för jordbruksdriften nödvändig tillgång å bete och skogsnyttigheter. I all synnerhet torde så vara fallet med servitut, som varit av ålder bestående eller som före jorddelningslagens

ikrafträdande tillagts en fastighet vid bestämmandet av dess område. Dessa äro att betrakta som tillbehör till den härskande fastigheten, över vilka ägaren ej synes böra få fritt förfoga genom avtal. — — — Av sociala jordutredningens undersökning har framgått, att skogsfångs- och mulbetesservitut av nu ifrågavarande slag i avsevärd omfattning varit föremål för återköp. I den mån de sålunda upphävda servituten ej till följd av ändrade förhållanden väsentligen förlorat sin betydelse, ha tydligen därmed i flertalet fall ofullständiga fastigheter uppkommit. Till förbyggnad av att denna ur fastighetsbildningssynpunkt otillfredsställande utveckling fortfar synes det vara av behovet påkallat att genom uttryckliga bestämmelser i lag reglera avtalsfriheten på området.

Tillämpningsområdet för en lagstiftning i nu nämnt syfte lärer framgå redan av det sagda. Sålunda torde, i huvudsaklig överensstämmelse med vad sociala jordutredningen föreslagit, därav böra omfattas sådana till tiden icke begränsade servitut, innefattande rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, som varit av ålder gällande eller som tillkommit före jorddelningslagens ikrafträdande den 1 januari 1928 genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet till vars förmån de gälla. Utmärkande för sålunda uppkomna servitut, jämte de i sammanhang med laga delning tillkomna, är att vid utbrytning vederlaget skall tilläggas den härskande fastigheten såsom integrerande del. Att de ifrågasatta bestämmelserna ej äga tillämpning å servitut, vilkas fortvaro är begränsad till viss tid eller beroende av visst villkor, torde böra uttryckligen framgå av ordalagen. — Ett utsträckande av den nya lagstiftningen till servitut, uppkomna efter jorddelningslagens ikrafträdande, synes ej erforderligt eller ens lämpligt.

7 a § servitutslagen. I formellt avseende ha de av sociala jordutredningen föreslagna bestämmelserna undergått viss omarbetning, åsyftande att mera framhäva deras karaktär av inskränkningar i avtalsfriheten. Sålunda har åt huvudregeln givits den formen att medgivande av den härskande fastighetens ägare, att servitutet må helt eller delvis upphöra, skall vara utan verkan. Beträffande de under tre särskilda punkter angivna förutsättningarna för att domstolen skall äga medgiva undantag från denna huvudregel anför *departementschefen* bland annat:

Punkt 1. Servitut bör först och främst kunna *ersättas med annat servitut*, såframt detta prövas medföra lika fördel för den härskande fastigheten. Det synes ej därvid — liksom ej heller i de övriga undantagsfallen — nödvändigtvis behöva förutsättas ett avtal mellan den härskande och den tjänande fastighetens ägare, utan det bör exempelvis vara möjligt för ett bolag som äger en av servitut besvärad fastighet att få denna befriad från servitutet genom att ett annat, samarbetande bolag träffar överenskommelse med den härskande fastighetens ägare, att servitutet skall ersättas med ett likvärdigt servitut på en fastighet, tillhörig sistnämnda bolag. På domstolen ankommer naturligen att, innan fastighetsägarens medgivande godkännes, pröva att upplåtelsen av det nya servitutet skett på betryggande sätt. Då det kräves att det nya servitutet skall medföra lika fördel för den härskande fastigheten som det gamla, innebär detta, såsom sociala jordutredningen uttalat, att gagnet av de nya servitutförmånerna ej få vara mindre än de förmåner som tillkommit fastigheten på grund av det gamla servitutet, däremot icke att det nya servitutet behöver till sitt innehåll fullt överensstämma med det gamla. Så t. ex. bör ett obegränsat skogsservitut kunna ersättas med ett servitut som bättre motsvarar nutida krav på en god skogsskötsel, och hinder bör ej heller

föreligga att utbyta ett servitut, innefattande betesrätt på ett större skogsområde, mot ett som avser betesrätt på kultiverad mark. Huruvida även kon-tantersättning ingår i bytet lärer i och för sig få anses sakna betydelse. — Med hänsyn till de viktiga rättsverkningar i olika avseenden, som knutits vid tidpunkten och sättet för servituts tillkomst, synes det nya servitutet böra härutinnan likställas med det gamla.

Punkt 2. Vid sidan av utbrytning enligt jorddelningslagen torde böra bi-behållas viss möjlighet att, oberoende av de förutsättningar som finnas stad-gade för detta förfarandes tillämpning och de regler som eljest gälla därom, låta ett servitut ersättas med äganderätt till område. Framhållas må särskilt, att fall kunna tänkas ej sällan förekomma, då det vore fördelaktigt att ut-taga vederlagsjorden från annan fastighet än den tjänande, något som emel-ler tid ej går för sig vid utbrytning enligt jorddelningslagen. — För servituts ersättande med område genom det nu ifrågasatta förfarandet lärer böra krävas, att vederlaget i övrigt fyller samma anspråk som enligt 9 kap. 7 § första stycket nämnda lag stadgats i fråga om utbrytning, eller att området skall svara mot den förmån servitutet innebär. Vidare bör, såsom motsva-righet till bestämmelsen att vederlaget vid utbrytning skall tilläggas den härs-kande fastigheten som del av denna, för åtgärdens godkännande i nu före-varande fall förutsättas att vederlagsjorden skall kunna sammanläggas med den härskande fastigheten, och servitutet får icke anses ha upphört förrän sammanläggningen genomförts.

Punkt 3. Hänsyn till allmännyttan har föranlett upptagande i förslaget av ett stadgande, enligt vilket domstol skall kunna medgiva att servitut av nu ifrågavarande slag avtalsvis häves utan att ersättas med vare sig annat servitut eller äganderätt till område. Härför kräves enligt förslaget, att dom-stolen finner åtgärden vara av väsentlig betydelse för den tjänande fastig-heten och till gagn för ortens näringsförhållanden. Såsom exempel på fall då en sådan bestämmelse skulle tänkas få tillämpning har sociala jordutred-ningen anført, att ett industriföretag önskar använda skogsmark till anlägg-ningar, som äro till gagn för näringsförhållandena i orten, och det för dessa anläggningars utförande och rationella användning är av väsentlig betydelse att förefintligt servitut upphör. Till skydd för tredje man har ytterligare så-som förutsättning för domstolens samtycke i föreliggande fall angivits, att det skall vara uppenbart att rätt, som tillkommer innehavare av fordran varför säkerhet åtnjutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabal-ken, icke äventyras genom åtgärden. Mot en så restriktivt avfattad bestäm-melse synas några betänkligheter knappast kunna resas.

Enligt ett tillägg till 8 § servitutslagen skola de nya bestämmel-serna erhålla tvingande natur; de skola sålunda lända till efterrättelse, ändå att vid servitutets upplåtelse annat förbehåll skett. Den föreslagna ändringen i 3 § s a m m a l a g avser förhindra att servitut av förevarande slag, som tillkommit genom avtal efter 1875 års utgång, går förlorat till följd av att den tjänande fastigheten säljes exekutivt eller överlåtes till ny ägare eller åter-köpes enligt lagen om återköpsrätt till fast egendom. Övriga hithörande ser-vitut åtnjutes redan enligt gällande rätt skydd i berörda hänseenden. — Med hänsyn till inteckningens betydelse såsom källa till upplysning angående till-varon av vissa servitut, varom nu är fråga, har slutligen i 55 § i n t e c k - n i n g s f ö r o r d n i n g e n stadgats förbud mot dödande av sådan inteck-ning med mindre servitutet visats ha upphört.

Utskottet giver obetingat sin anslutning till förslaget syfte att förhindra, **Utskottet.** att sådana skogsfångs- och mulbetesservitut som äro att anse såsom tillbehör till de fastigheter, till vilkas förmån de gälla, genom avtal frånskiljas dessa. En dylik lagstiftning synes utskottet ägnad att utgöra ett betydelsefullt led i strävandena att säkerställa bärkraften hos de mindre jordbruksfastigheter, som icke ha tillgång å skog och bete inom egna gränser. Till belysning av den föreliggande frågans räckvidd vill utskottet erinra om vissa i propositionen nr 131 till 1936 års riksdag (sid. 9) återgivna uppgifter av sociala jordutredningen rörande förekomsten av skogsfångs- och mulbetesservitut. Enligt vad där upplysts är antalet sådana servitut mycket stort, särskilt vad angår torplägenheter och andra jordbrukslägenheter i Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län. Någon exakt siffra å antalet gällande skogsservitut vore visserligen icke möjlig att åvägabringa; enligt uppgift från överlantmätaren i Västernorrlands län uppginge emellertid endast i detta län antalet med säkerhet till ett femsiffrigt tal.

Mot avfattningen av de föreslagna bestämmelserna har utskottet ej funnit anledning till erinran.

C. Ändrade bestämmelser om sammanläggning av fastigheter.

Enligt 1 § *lagen om sammanläggning av fastigheter å landet* må med varandra sammanläggas dels olika primära skifteslag — byar, enstaka hemman och lägenheter, vilka ha sina områden genom rågång skilda från andra ägor — i sin helhet, dels ock i närmare angiven omfattning fastigheter och delar av fastigheter, tillhörande ett och samma primära skifteslag. Den omständigheten att från någon eller några av de fastigheter som skola sammanläggas skett avsöndring för alltid eller avstyckning utgör ej hinder mot återgårdens; i vidare mån än som följer av sistnämnda förhållande bereda gällande bestämmelser ej möjlighet att — utan sammanhang med laga skifte — sammanlägga delar av olika primära skifteslag.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 april 1936 har *lantmäteristyrelsen* hemställt om den enligt styrelsens mening i hög grad önskvärda ändringen i 1 § sammanläggningslagen, att det skulle bliva tillåtet att med varandra sammanlägga fastigheter eller för ändamålet avstyckade fastighetsdelar, tillhörande olika primära skifteslag. Under erinran om det i 19 kap. 3 § jorddelningslagen uppställda kravet på att ägovidd, som avstyckas utan att sammanläggas med annan fastighet, till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt skall vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet, har styrelsen förklarat att den ifrågavarande inskränkningen i rätten till sammanläggning synnerligen ofta visat sig utgöra hinder för genomförande av lämpliga fastighetsbildningar.

Erinras må, att den i lantmäteristyrelsens skrivelse behandlade frågan också varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. I anledning av en motion till 1936 års riksdag (I: 72) med yrkande om vissa lagändringar i syfte att underlätta sammanläggning av fastigheter m. m. uttalade *andra lagutskottet* (utlåt. nr 27) att de i motionen väckta spörsmålen — vilka enligt utskottets mening vore värda beaktande — till huvudsakliga delar syntes komma att prövas av lantmäteristyrelsen vid förarbetena till vissa tillämnade framställningar till Kungl. Maj:t, bland dem en angående upphävande av förbudet mot sammanläggning av områden tillhörande olika primära skifteslag. Med hänsyn därtill fann utskottet ej skäl föreligga att göra någon framställning hos Kungl. Maj:t i anledning av motionen, vilken också avlogs av riksdagen.

Propositionen. Enligt förslaget medges för vissa fall undantag från förbudet att sammanlägga delar av olika primära skifteslag. Sålunda skall, oakttat fastigheterna ej tillhöra samma primära skifteslag, med varandra kunna sammanläggas *å ena sidan* en fastighet eller en fastighetsdel, som för ändamålet avstyckas, samt *å andra sidan* en för ändamålet avstyckad fastighetsdel, vilken ej kan bestå såsom särskild fastighet, eller ock en fastighet, från vilken avstyckning skett under villkor att återstoden skall ingå i den ifrågavarande sammanläggningen och som efter avstyckningen ej kan bestå såsom särskild fastighet. Sammanläggningen får emellertid ske endast under förutsättning att en lämplig fastighetsindelning därigenom befordras. — Ändringar föreslås dels i 1, 6 och 15 §§ sammanläggningslagen, dels i 1 kap. 2 § jorddelningslagen.

Föredragande departementschefen framhåller i propositionen (sid. 55) till en början, hurusom det hinder gällande lag uppställer mot sammanläggning av ägor, vilka utgöra delar av olika primära skifteslag, i åtskilliga fall medför ogynnsamma verkningar genom att omöjliggöra önskvärd fastighetsbildning. Till närmare utveckling härav anför departementschefen:

Ur social synpunkt betydelsefulla torde särskilt de fall vara, då lagens bestämmelser förhindra att till en jordbruksfastighet, som saknar odlingsmark eller för brukandet erforderlig skogsmark, lägges sådan mark från en grannfastighet, tillhörande annat primärt skifteslag. Sammanläggningsförbudet är tydligen i sådana fall ägnat att direkt motverka strävandena att åvägbringa komplettering av ofullständiga jordbruk. Avsevärd olägenhet kan, såsom lantmäteristyrelsen framhållit, denna lagstiftningens ståndpunkt ävenledes förorsaka, då vid styckning för byggnadsändamål av ett större område som innefattar delar av olika primära skifteslag gränserna mellan de tillämnade byggnadstomterna ej sammanfalla med rågången, liksom då behov föreligger att utvidga en redan bestående fastighet med ett angränsande mindre område, beläget på andra sidan om en rågång. Erinras må ock om de säkerligen ej sällan förekommande fall då, till följd av rätning eller annan flyttning av en väg som tidigare följt rågångens sträckning, till det ena skifteslaget hörande mark avskäres av den nya vägbanan från skifteslagets övriga ägor för att i stället komma att direkt sammanhänga med ägorna till det andra skifteslaget utan att dock kunna i rättsligt avseende förenas med dessa.

Efter att ha såsom sin mening uttalat, att tillräcklig anledning knappast föreläge att strängt fasthålla vid den åtskillnad som gällande rätt i sammanläggningshänseende gör mellan primära och sekundära skifteslag, anför departementschefen vidare rörande de föreslagna ändringarna i sammanläggningsslagen bland annat följande:

Olägenheterna av det nuvarande systemet lära, såsom av det förut sagda framgår, med särskild skärpa framträda då något av de ifrågavarande områdena är av beskaffenhet att ej kunna bestå såsom särskild fastighet och följaktligen ej får avstyckas annat än under villkor av sammanläggning. I den mån en sammanläggning i dylikt fall finnes befordra en lämplig fastighetsindelning synes möjlighet därtill böra beredas. Sammanläggning bör alltså få ske av fastighet eller för ändamålet avstyckad fastighetsdel, å ena sidan, samt å andra sidan fastighetsdel, som för ändamålet avstyckas och ej kan bestå såsom särskild fastighet. Med fastighetsdel bör tydligen i sistnämnda hänseende, i anslutning till de föreslagna bestämmelserna om avstyckning, likställas stamfastighet, från vilken avstyckning sker under villkor att återstoden skall ingå i den sammanläggning varom fråga är. Då det med hänsyn till — — — betänkligheterna mot sammanblandning av de primära skifteslagen dock synes önskvärt att, åtminstone tills vidare i avbidan på ytterligare praktiska erfarenheter, ej utsträcka reformen längre än som erfordras för att tillgodose ett mera trängande behov, torde man för närvarande böra stanna vid en lagändring av nu angiven omfattning. Sammanläggning av områden av olika primära skifteslag — utan sammanhang med laga skifte — skall alltså få äga rum endast under förutsättning att högst ett av områdena utgör eller kan utgöra fastighet för sig. Utgöra de ifrågavarande delarna av olika primära skifteslag särskilda bestående fastigheter, eller äro de av sådan beskaffenhet att de kunna avstyckas för att bilda särskilda fastigheter, skola de ej få ingå i sammanläggning med varandra. I dessa fall föreligger tydligen ej samma behov av möjlighet till sammanläggning som i de först nämnda.

Vidkommande den förutsatta prövningen av sammanläggningens ändamålsenlighet ur synpunkten av en lämplig fastighetsindelning torde böra understrykas, att vid denna prövning såväl samhällliga som enskilda intressen böra vinna tillbörligt beaktande samt att man — i överensstämmelse med den uppfattning som kommit till uttryck vid avfatningen av jorddelningslagens avstyckningsbestämmelser — i det särskilda fallet har att taga hänsyn såväl till den genom avstyckningen uppkomna fastighetsbildningen som till den sammanlagda fastigheten.

De nya stadgandena böra upptagas i 1 och 6 §§ sammanläggningslagen. I samband därmed torde ett par andra, huvudsakligen redaktionella ändringar i lagen böra vidtagas.

Beträffande den ifrågasatta ändringen i 1 kap. 2 § jorddelningslagen har i propositionen slutligen anförts att en fastighet, som uppkommit genom sammanläggning av delar av olika primära skifteslag, syntes böra bilda ett skifteslag, hänförligt till sådana ursprungliga skifteslag varom förmäles under 1 i ovannämnda paragraf.

Vid granskning av nu ifrågavarande förslag har utskottet ej funnit anledning till erinran mot desamma. Utskottet.

Utskottets hemställan.

På grund av vad ovan (sid. 17, 25 och 27) anförts får utskottet hemställa,

- A) att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen;
- B) att motionerna I: 265 och I: 266 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt
- C) att motionen II: 270, såvitt den blivit föremål för behandling i detta utlåtande och i den mån den icke beaktats genom vad utskottet ovan under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 april 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

SIGFRID HANSSON.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sigfrid Hansson, Linder, Tamm, Heiding, Lindhagen, Knut Petersson**, *Sten* och *Ekströmer*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Olovson, Skoglund, Pettersson* i Hällbacken, *Molander, Thorell**, *Gardell* och *Barnekow*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:1) *Beträffande 19 kap. 3 § jorddelningslagen:*

av herr *Lindhagen*, som anförde:

I gångna tider, då svenska folket bildade en nation av jordbrukare, hantverkare och bokläsare, var jordbruket landets livsnerv eller, som Erik Gustav Geijer omdiktade det: »Hell dig du frie man av järn, du bonde god; all landets ära växer ur ditt fria bröst, i storm så är du landets värn, i fred dess röst».

På den tiden var det självklart, att en sådan härlighet kunde ej jordbruket skapa, annat än om på varje gård satt en »besuten» jordbrukarefamilj. För upprätthållande av en sådan ordning emot andra påfrestningar skapades även en s. k. bördsrätt för att om möjligt bibehålla jorden såsom ett släktarv med anornas kärlek och handlagets förmåga att upprätthålla verket. Bördsrätten var dock icke någon förpliktelse utan en rättighet, som dock i avsevärd utsträckning tillitades.

Även hantverket främjades med omtanke. Kunnigheten måste taga ledningen, det förstod man. På det sättet tillkom skräväsendet med sina trappsteg från lärling till mästare.

Med dessa ordningar främjades tillika konsten. Bondearkitekturen i åbyggnaderna florerade och handarbetet i verkstäderna skapade under av vackra saker.

Men varje medalj hade då liksom nu även sin baksida. Naturlagarna frätte hänsynslöst på systemen. Befolkningen växte. De övertaliga barnen i bondgårdarna och hantverksgillena fingo det allt trängre. Maskinerna kommo till och pulvriserade den gamla kulturen. Köpenskapen blev en högre makt över både jordbruk och hantverk. Fädernegårdarna gingo upp i allt större enheter representerade av storbönder, vilka i sin ordning växte upp till feodalherrar. Handelshus, som också tillverkade varor i massproduktion för den inbrytande internationella handeln, kommo även med sitt tillskott till den gamla världens undergång. Förtrycket av underhavande, som legat inpuppat även i den gamla kulturvärldens rangordningar, idkades alltmera i stor skala. Diktaturer i de enskilda staternas styrelser och de över dem härskande oumbärliga internationella penningfurstarna satte kronan på okunnighetens och hänsynslöshetens skymning över världen.

Mot detta förtryck reste sig till sist de »underlydande» av skilda slag. Nya missförhållanden och nya resningar mot dessa ha sedan kommit till. För tillfället stå vi igen med tomma händer.

*

Denna berättelse skänker eftertanke på det problem, som förelagts riksdagen i propositionen om revision av jorddelningslagens föreskrifter beträffande avstyckningen till fromma särskilt för jordbruket, som fortfarande står som modernäringen. Den förenämnda epoken för de underlydandes fri-

görelse i förening med allmän näringsfrihet på programmet medförde oavsiktligt en förklarlig söndersplittring även av jorden. Den gamla besutenheten såsom grundval för jordbruken försvann ur lagstiftningen. Marken pulvriserades genom lagar om fri jorddelning och fri försäljning. På det sättet ha i stället ofullständiga jordbruk i mängd kommit till stånd.

Jordmonopolen fingo på samma gång luft under vingarna. Om 1896 års fria jorddelningslag konstaterades i norrländsmotionen av år 1901 att »lagen var ingenting annat än den judaskyss, varmed jordbruket definitivt och officiellt förräddes till sågverksintresset. Och man var nog hänsynslös att ej ens utbetala de trettio silverpenningarna, den i sistone utlovade husbehovsskogen». Detta till förmån även för industrialismens näringsfrihet.

Vi sprängde då de nya tendenserna till upplösning först med den norrländska ägostyckningslagen, som sedan utsträckte sig till andra delar av riket. Nykomlingen var emellertid en främling och efterlevdes därför ej så samvetsgrant ute på markerna. Den nya »avstyckningen» av år 1926 frestade till och med ett halvt upphävande av den tillämnade reformens avsikter genom oklarare formuleringar än dem som återfunnos i norrländska ägostyckningslagen. Vi motionerade i riksdagen mot denna oklarhet. Vi hade motionerat mot de senare men i riksdagen reste sig Svea- och Götalandsbankarna för dem emot Norrlandsbankarnas minoritet.

Efter flera strandade bemödanden gjorde omsider slumpen i följd av motioner i andra kammaren av Johansson i Edsbyn och i den första av mig, att år 1933 kom till stånd en riksdagsskrivelse med krav på klargörande bestämmelser i avstyckningsföreskrifterna till värn om det besutna jordbruket.

Med anledning av denna riksdagsskrivelse söker den nu framlagda propositionen göra ett slut på den trafik, som ödelagt tallösa jordbruk. För resultatet ha vi att tacka närmast Sociala jordutredningen, generaldirektör Malmberg och jordbruksminister Pehrsson-Bramstorp. Den senare har dessutom både i denna egenskap och tidigare såsom statsminister sagt ifrån, att problemet nu gäller att skapa nya självförsörjande jordbruk. Gamla jordbruksenheter få ej heller genom sammanslagning minskas. Även de ofullständiga jordbruken, som tillskapats i mängd under det tidigare systemet, måste ock utökas till arealen, om jag förstått honom rätt. Den nu framlagda lagen avser emellertid icke komplettering av ofullständigt utstyckade jordbruk med tilläggsjord, vilket kräver en särskild lagstiftning. Det gäller i förvarande ärende att förekomma nya sådana utbrytningar och att tillika kunna bilda nya jordbruk med ägor tillräckliga för att göra dem besutna.

*

Mot dessa lovliga avsiktens utformning i lagtexten må dock för min del göras två erinringar.

För det första har landets uppodling och bebyggande kommit enligt min uppfattning i skymundan genom odlingsmarkens placering i lagtexten såsom en mera underordnad angelägenhet, ehuru just i den ligger vårt jordbruks livsnerv och framfärd i mycket stora delar av landet. I 3 § andra stycket mom. 1 står nämligen först, att »fastighet, avsedd till jordbruk, skall innehålla åker,

äng eller därtill odlingsbar mark». I denna, jämväl i övrigt något oklara, formuleringen utsäges sålunda, att fastigheten till en början dock icke behöves innehålla alla tre sakerna på en gång. Det skiljes förmodligen här på redan färdiga jordbruk och tillämnade nya jordbruk. Därefter framhålles också såsom två sekundära huvudsaker för bägge fallen bete och nödig husbehovsskog, i den mån tillgång till sådan finnes. Först sedan och med ännu starkare reservationer skall, »där så finnes önskvärt och lämpligen kan ske», även tillses, att möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling.

För min del vill jag sålunda här påfordra iakttagande av den gamla tågordningen åker, äng, odlingsmark, bete, fiske och skog.

Även i lagtexten bör tillika, såsom i äldre lagstiftning ägt rum, tydligt uttalas, att här gäller det ett återställande av de »*besutna*» fastigheterna. Detta är det historiska uttrycket för ett sådant ställningstagande, varom nu är fråga. Förr kallades det besutna jordbruket också för odalbruk. I vår tid röra vi oss med begreppen självständigt, bärkraftigt, självförsörjande jordbruk eller jordbruk, som lämnar huvudsakligt uppehälle till en familj. Kårt barn har många namn.

Härefter bör komma en punkt 2, avsedd för det i propositionens mom. 1 insprängda *bildandet av nya jordbruk*, med hänvisning till punkt 1 i tillämpliga delar.

Därtill ansluter sig en punkt 3 utan motsvarighet i propositionen, nämligen om *återvinning i gemen* av odlingslägenheterna med tillhör inom de kronoskogar, som genom nybyggesanläggningar och avvittringar skänkts till jordbruket i norra delarna av Sverige, men sedan, ursprungligen så gott som gratis, gått förlorade till industrien. Med anledning av propositionen nr 284 år 1937 om bland annat stödåtgärder för det norrländska jordbruket har i motionen I: 327 denna av norrländskommittén framförda angelägenhet närmare utvecklats.

Därefter följer som punkt 4 propositionens mom. 3.

Dess mom. 4 överföres till en ny paragraf med två punkter. Den ena avseende *arbetarjordbruk och andra småbruk*, den andra *bostadslägenheter med övriga specificerade ändamål*. Under momentet om småbrukslägenheter bör kanske erinras, att för dessa småbruk, där innehavaren beräknas erhålla sin huvudsakliga bärning annorledes än genom eget jordbruk, är det av vikt i texten uttala att, såsom ibland kräves, de ej tilläggas för mycket ägor, så att de överanstränga familjerna och bli illa brukade. Å andra sidan bör övervägas, huruvida ej, därest lägligt tillfälle erbjuder sig, bör få tillses, att småbruket lägges i närheten av odlingsmark. Därmed skulle det, i den mån denna mark fortfarande står till buds, kunna utvidgas till ett mera självförsörjande jordbruk, ifall genom konjunkturerna småbrukets innehavare förlorar sin påräknade huvudsakliga inkomst.

Helst borde dessa tankar utformats i fullständig lagtext till närmare åskådliggörande av meningen. På grund av ärendets forcerade behandling medhinner dock icke delta. Någon framgång vid denna riksdag kan väl ej heller förväntas, så att förevarande erinringar få nöja sig att tjäna som ett giv akt

för kommande revision av lagförslaget efter vunna erfarenheter om dess verkningar.

Redan nu måste dock framställas ett yrkande om en ändrad lydelse i propositionens första moment av andra stycket i 3 §. Dess avfattning är som sagt enligt min uppfattning ej tillfredsställande disponerad och därför ganska oroande.

Ingressen till propositionens 3 § synes lämpligen kunna överföras till läglig plats inom 1 §.

•

På grund av vad sålunda anförts får jag vid detta tillfälle allenast hemställa,

att riksdagen måtte besluta,
att första mom. i andra stycket av 3 § erhåller följande ändrade lydelse:

1. Fastighet, avsedd till besutet jordbruk, skall i mån av tillgång innehålla tillräckliga ägor i åker, till åker odlingsbar mark för åkerbrukets förstärkning genom nyodling, äng eller därtill odlingsbar mark, tillgång till bete samt lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov.

Om bildandet av nytt besutet jordbruk gälle i tillämpliga delar vad ovan sägs.

Skall — — — sammanläggningen.

2) *Beträffande 7 a § servitutslagen:*

av herr *Lindhagen*, som anförde:

Denna paragraf vill förtänksamt fastslå, att servitut ej må upphöra på grund av medgivande av ägaren till den fastighet, till vars förmån det gäller, om ej detta medgivande tillika fastställts av domstol. För servituts beskyddande till förmån för fastigheten är ytterligare stadgat, att godkännandet må meddelas allenast om servitutet ersatts med likvärdigt vederlag, som i mom. 1 och 2 sägs.

Enligt mom. 3 åter stadgas, att sådant godkännande kan meddelas även om servitutet ej utbytt mot vederlag, som i mom. 1 och 2 sägs. Det synes mig att fall dock kunna förekomma, då förutsättningarna i mom. 3 äro uppfyllda men på samma gång hinder ej möter att få servitutet utbytt mot likvärdigt vederlag på sätt i mom. 1 och 2 sägs. Därför föreslås att mom. 3 får följande förändrade lydelse:

3. om — — — åtgärden; dock att godkännande ej heller må meddelas, om tillfälle gives att lämpligen utbyta servitutet mot vederlag, som i 1 och 2 mom. sägs.

3) *Beträffande kontrollen över tillämpningen:*

av herr *Lindhagen*, vilken hemställt, att riksdagen ville:

1:o) hos Kungl. Maj:t äska, att allvarlig uppmärksamhet i administrativ väg ägnas den av förslaget olösta angelägenheten, att organisatoriska och mora-

liska garantier skapas för att givna lagbestämmelser bli rätt tillämpade, vilket i jorddelningens annaler i vid utsträckning icke skett;

2:o besluta *beträffande motiveringen*, att de båda sista meningarna i översta stycket sid. 19 utgå ur motiveringen,

eller, om detta ej bifalles, att orden »där sakkunskapen finnes att tillgå» utbytas mot »där sakkunskapen i förening med det rätta sinnelaget finnes att tillgå».

*

Till stöd härför har av herr Lindhagen anförts följande:

Det är gott och väl att lagens bestämmelser om avstyckning med detta förslag fått ett mera betryggande innehåll. Sedan återstår det väsentligaste, nämligen tillämpningen på marken. Fara är värt, att fortfarande som alltid förut de korthuggna, ofta även orediga principerna i lagtexten få en särdeles skiftande uttolkning inför markens verkligheter, intressenas påfrestningar och förrättningsmännens skilda sinnelag. En likvärdig uttolkning av principerna i förening med tillbörlig smidighet i tillämpningen kan visserligen aldrig uppnås. Man får vara nöjd, om det kan ske någorlunda, vilket nu är vår uppgift.

Det viktigaste inlägget i nu avgivna yttranden kommer enligt min mening från *överlantmätaren i Hallands län*. Han tvivlar på, att lagändringen kommer att fylla sitt syfte. En tillfredsställande jorddelning, säger han, vinnes icke enbart genom materiella föreskrifter, huru jordbruksfastigheter böra sammansättas av olika ägoslag. Uppenbarligen måste uppmärksamhet också ägnas frågan, huruvida garantier finnas för att givna materiella bestämmelser bli rätt tillämpade. Enligt överlantmätarens mening kunde för närvarande lätt ett avgörande inflytande på avstyckningsförrättningar utövas av *sakägarna* och lagens föreskrifter därigenom bli ineffektiva. Detta syntes honom motivera en undersökning av de organisatoriska förhållandena på området.

*

Före år 1926 var av nämnda hänsyn inrättat ett särskilt kontrollsystem. Förrättningsmannen skulle åtföljas av *två skiftesgodemän* såsom bisittare. Dessa borttogos i den nya lagen år 1926 om delning av jord på landet av kostnadsskäl. Om man väger denna hänsyn mot förlusten i kontroll, så kan det ju hända, ja vara troligt, att den förra överväger genom att slå i spannet betydligt för hela riket, och bisittare bli gärna den högsta förrättningsmannens eftersägare. Å andra sidan kunna erfarna, rättrådiga och rakryggade skiftesmän här och där göra en insats för en god skiftesläggning. Men i regeln, som sagt, följa nog sådana lekmän automatiskt lantmätarens officiella expertis. Tillräckliga skäl för återupptagande av denna kontroll synas mig således saknas.

En annan kontroll bestod i obligatorisk *underställning till länsstyrelsen*. Denna kontroll, som jämväl kan stödjas i samråd med lantmäterikontoret i residensstaden, föreställde man sig vara en god instans.

Uppmärksamhet väckte på sin tid landshövding Johan Widéns strid mot lantmätarna i Jämtlands län under andra decenniet av detta århundrade. Lantmätarna hade på den tiden till uppgift att på jordägarens begäran i första hand upprätta ett förslag, som sedan prövades av länsstyrelsen. Därvid framfördes mångenstädes anmärkningar över det sätt, varpå en del lantmätare skötte uppdraget. Så framhölls t. ex. från Jämtlands län, att de upprepade gånger *efter jordägarens önskan* tilldelat utbrutna inägojordar områden, särskilt skogsmark, som enligt länsstyrelsens uppfattning uppenbarligen vore alldeles otillräckliga och i strid med lagens avsikter. Ofta hade dessa förrättningar skett på ämbetsrummet utan undersökning på platsen, såsom vederbort. Vid de av länsstyrelsen i vissa fall föranstaltade utredningar hade förslagets otillbörlighet ansetts blivit till fullo bekräftade. Vid klagomål, som jordägaren anförde hos regeringsrätten över länsstyrelsens beslut, hade lantmätarens uppfattning utom i några fall, där lantmätarens utredning visat sig allt för underhaltig, i allmänhet godkänts av regeringsrätten på lantmäteristyrelsens tillstyrkan, under det länsstyrelsens av egnahemsnämnden och även domänstyrelsen stödda uppfattning lämnats utan avseende. Widén reste till sist till Stockholm och sökte hos vederbörande tillrättalägga denna lagtillämpnings oeffter rättlighet. En viss förändring till det bättre lär därigenom ha åstadkommit. (Se jordkommissionens betänkande del IV sid. 123.)

Det finnes ingen anledning anta, att lantmätarna i Jämtlands län vore anordnades skapade än lantmätarna i andra län. Länsstyrelsens nit hade säkerligen sin grund i, att Widén var en landshövding, som aktivt intresserade sig för en avstyckning, som väl tillgodosåg jordbruket. Företeelsen var ett undantag, som bestyrker farhågan, att lika otillräckliga jorddelningar fått pågå opåttalt i andra län. Länsstyrelserna ha i allmänhet icke varit några främjare av den sociala jordfrågans lagvägar. Några avsevärda förhoppningar kunna knappast knytas vid ett återupptagande av länsstyrelsernas prövning.

I stället för dessa båda slag av kontroll har satts *överlantmätarens kontroll* av förrättningen. Även här beror det icke så mycket på en legitimerad expertis. Sinnelaget är den viktigaste förutsättningen. Ju högre man kommer upp i rangordningen, dess mindre intresse kan i gemen begäras för det meniga folkets jordfrågor. Det är åtminstone mina genomlidna erfarenheter. Ingen av överlantmätarna mer än överlantmätaren i Halmstad synes ha kommit med dennes välbefogade erinran.

Överlantmätaren i Halland varnar nu särskilt för »sakägarna». Jag skulle vilja tillråda att i en eventuell cirkulärskrivelse från lantmäteristyrelsen eller dess chef framföres till förrättningsmännen enahanda varning. De böra i varje fall icke få låta inbjuda sig till skjutsningar och måltider med mera dylikt utan måste organisera sig med egen fortkomst och egen förning. De tre äldre jordkommissionerna för den sociala jordfrågans lagvägar lade synnerlig vikt på ett sådant framträdande under sina resor i orterna.

Norrlandskommittén sökte en kontroll mot sakägare och förrättningsmän genom arealbestämmelser i överkant för vad som borde minst utläggas i skilda ägor på olika trakter allt efter ett nordligare läge. Det har sagts, att motsvarande kontroll i norrländska förbudslagen slagit väl i spann till förhindrande av otillräckliga jordtilldelningar. I smidighetens namn ersattes dock i norrländska ägostyckningslagen arealbestämmelserna med en upp-
räkning allenast av de erforderliga ägoslagen.

År 1927 utfärdades en kungl. kungörelse i ämnet, och den 19 maj 1930 angav jämväl lantmäteristyrelsen vissa direktiv för tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen. Dessa senare innehöllo ock en slags arealberäkning och tillika kubikanvisning för omfattningen av tilläggsjord på skilda orter. För min del kom jag år 1933 till det resultatet, att lantmäteristyrelsens tilldelningar voro tagna i underkant till skillnad från norrlandskommitténs, som lågo i överkant. Styrelsens direktiv kan ock sägas utgöra en lagstiftning i administrativ väg, om vars befogenhet skilda meningar kunde råda. Såväl nämnda kungörelse som styrelsens direktiv syntes mig innefatta ett avsevärt tillmötesgående mot underkantsprincipen, ja till och med ett visst påbud mot tilldelningar i överkant (se II lagutskottets utlåtande nr 18 år 1933 sid. 10 o. f. och sid. 22 o. f.).

*

Riktigt är emellertid det nu framlagda förslagets erinran, att varje förrättning har sitt särskilda ansikte skilt från alla andra. Det är visserligen högsta rätt, men även det kan bli högsta orätt, om lantmätaren helt blir bokstavstolkare och ej förstår att även klokt och tillmötesgående laga efter lägenheten. Men även därav få vi ej vänta för mycket i denna ofullkomliga värld.

Det vill till en redbar Augustus vid spiran för att kunna hålla handen över sitt folk. Må han komma! Det är vår enda tröst i det föreliggande fallet.

*

Ganska oöverlagt synes mig däremot vara, att utskottet i motiven tillrätt förrättningsmännen att söka sig sakkunskap hos andra myndigheter av skilda slag. Att godtyckligt draga in så många särsinnade, oberäkneliga och oansvariga medarbetare till förrättningen kommer att göra den ena villan värre än den andra. Det må ju kunna vara hänt någon enstaka gång med departementschefens allmänna anvisning. Men då utskottet uppfordrar förrättningsmännen att i tveksamma fall kasta sig i armarna särskilt på vederbörande egnahemsnämnd och skogsvårdsstyrelse, måste jag på grund av genomlidna erfarenheter under långa tider resa mig mot ett sådant äventyr. För övrigt böra väl dessa vederbörande infinna sig också på platsen, om det skall bli någon rätsida på saken. Och vem skall då betala dem? Motiv äro visserligen ingen lag, men de missbrukas gärna till att vara det.

Utskottet säger sig nu ingalunda underskatta vikten, att de nya stadgan-
dena bli tillämpade på ett med deras syfte överensstämmande sätt. Men i

alla fall har utskottet märkligt nog ej funnit skäl föreligga att göra någon framställning till Kungl. Maj:t i detta grundväsentliga ämne. Det har i diskussionerna — på lösa boliner tycker jag — förtröstats, att man fick lita på förrättningsmännen, i varje fall på lantmäteristyrelsen och särskilt dess nuvarande generaldirektör. En skrivelse från riksdagen skulle väl dock giva styrelsen och dess chef ett icke föraktligt stöd och en genklang ute i bygderna för ett sådant bemödande. Det må för övrigt antecknas, att även lantmäteristyrelsen på den tiden i regeln satte sig emot landshövding Widéns nit.

Utsiktarna äro i det långa loppet ganska ovissa.